

Ochrana přírody v dialogu: 20 let CHKO Český les

Daniela Hlinková, Kateřina Juhaňáková, Zdeněk Myslík, Tomáš Peckert

Chráněná krajinná oblast Český les vznikla 1. srpna 2005. Byla první CHKO, která byla vyhlášena podle nového zákona o ochraně přírody a krajiny 114/1992 Sb. Zahrnuje území, do kterého byl po čtyřicet let z větší části zakázán nebo omezen vstup a bylo cíleně opomíjeno nejen z pohledu rozvoje cestovního ruchu, ale i ochrany přírody. Zásadní roli hrály intenzivní přípravné práce odboru životního prostředí Plzeňského kraje. Díky tomu se postupně podařilo získat pro myšlenku

chráněného území samosprávy a řadu dalších subjektů. Do vyhlášené CHKO vkládali podporovatelé nejen snahu ochránit jedinečnou krajinu a přírodu před nežádoucím developerským rozvojem, ale i ambice na zviditelnění a zatraktivnění dlouhodobě upozadované oblasti. To byl také důvod, proč Plzeňský kraj nechal ještě před vlastním vyhlášením CHKO zpracovat podkladovou strategii rozvoje cestovního ruchu.

Kurzova věž na vrcholu Čerchova. Foto Ladislav Vogeltanz

První kroky

Nová chráněná krajinná oblast se od počátku snažila naplňovat očekávání regionu a systematicky pracovala na rozvíjení partnerské spolupráce. Základem byla intenzivní komunikace na osobní úrovni. AOPK ČR především stavěla na principu srozumitelnosti a předvídatelnosti, aby byla pro ostatní důvěryhodným partnerem. Postupně tak vzniklo konstruktivní komunikační prostředí mezi samosprávami, správci lesa, zemědělci a dalšími zainteresovanými aktéry v území. AOPK ČR od počátku jasně formulovala to, co je pro ochranu přírody podstatné. Nezastupitelný podíl na tomto postupu měl první vedoucí Správy CHKO, Jindřich Horáček, jehož zkušenosti z CHKO Slavkovský les byly zcela zásadní.

V raných letech existence CHKO bylo potřeba území podrobně prozkoumat a uchopit jeho potenciál nejen z pohledu ochrany přírody, ale také cestovního ruchu a rozvoje obcí. Tehdy se začaly formovat první interpretační nástroje. Byly rozmisťovány informační tabule na turistických trasách a nástupních místech, často však bez jasné koncepce. Zlom nastal už v roce 2006, kdy vyšlo první číslo časopisu Český les ve spolupráci s ČSOP Kladská a s podporou Plzeňského kraje. O tři roky později se rozběhl kalendář akcí „Pojďte s námi do přírody“, který nabízí pravidelný přehled venkovních exkurzí, přednášek a tematických událostí v regionu západočeského pohraničí. Tento projekt se postupně rozrostl o řadu dalších partnerů, a každoročně tak přináší desítky příležitostí k poznávání a prožitku přírody.

Kde se setkává příroda s lidmi

K dalším významným milníkům patří vznik několika naučných stezek. Od roku 2009 se tak turisté mohli vydat po stezkách Podkovák, Vodní svět či Capartické louky, později přibýly NS Sklářství a Chodovské skály. AOPK ČR zde působila jako odborný garant, nezbytnou finanční podporu poskytovali partneři jako Lesy ČR nebo Český svaz ochránců přírody v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě. Partnerství se projevilo i v dalších aktivitách – například na naučné stezce Sklářství v okolí Lesné Lesy ČR zajistily rekonstrukci unikátního stroje na leštění tabulového skla a v Chodovských skalách vzniklo díky spolupráci s obcí příjemné posezení pro návštěvníky. Díky podpoře partnerů bylo také možné vydávat informační

Přírodní rezervace Podkovák už víc než padesát let chrání vrchoviště s borovicí blatkou a rašeliništní květenou.
Foto Markéta Kašparová

Ostrov přírody v zemědělské krajině – téměř 700 ha lučních a mokřadních biotopů v EVL Niva Nemanického potoka.
Foto Daniela Hlinková

brožurky ke všem naučným stezkám, které významně zpřístupňují poznání regionu široké veřejnosti. AOPK ČR se však neomezuje jen na území CHKO, podílí se i na tvorbě obsahu informačních prvků i jinde – takto například vznikla venkovní expozice na sportovišti v Tachově nebo bylinková expozice v jízďárně ve Světcích.

Dům přírody Českého lesa

Klíčovým krokem ve vztahu k práci s veřejností bylo vybudování Domu přírody Českého lesa. Toto návštěvnícké středisko bylo otevřeno v roce 2016 v budově historické pošty v Klenčí pod Čerchovem. Slouží školám, turistům i odborné veřejnosti a pravidelně se zde

Orchidejová louka v přírodní památce Louka u Staré Huti. Foto Markéta Kašparová

konají tematické výstavy, filmové večery, environmentální programy i přeshraniční setkání. Jeho expozice představují typické biotopy oblasti a upozorňují na významnou kulturní paměť krajiny s důrazem na zaniklé vesnice a původní způsoby hospodaření. Jsou navrženy tak, aby plnily svou funkci jako tzv. vstupní informační brány do chráněných území a zároveň zaujaly široké spektrum návštěvníků – od školních dětí až po odborníky a milovníky přírody.

Den Českého lesa – společná oslava přírody

Významnou akcí z pohledu partnerské spolupráce je Den Českého lesa, kde se společně prezentují přírodní a kulturní hodnoty tohoto území. Každý rok se koná na jiném místě a na jiné téma. První ročník proběhnul v roce 2008 ve Staré Knížecí Huti na Tachovsku a na prvnopočátku stála spolupráce mezi AOPK ČR a Lesy ČR, Lesní správou Přimda. V současné době jsou již pořadatelských subjektů desítky. Akce je napřímo financována jednotlivými partnery. Benefitem této spolupráce není jen prezentace partnerů, ochrany přírody a dalších fenoménů Českého lesa veřejnosti. Mnohem podstatnější je budování dobrých, přátelských a na důvěře postavených vztahů. Neformální atmosféra vytváří vhodné komunikační prostředí pro vzájemnou diskuzi nad odbornými tématy.

Stovky hektarů pro přírodu

Více než deset let spolupracuje AOPK ČR s většinovým vlastníkem pozemků v jedinečné lokalitě Niva Nemanického potoka. Oblast plná mokřadů, rašeliníšť, květnatých luk, rákosin a meandrujících potoků lemovaných lužními lesy patří k nejcennějším přírodním územím Plzeňského kraje.

Díky bohaté mozaice stanovišť tu žije množství vzácných rostlin i živočichů, často s velmi specifickými nároky na prostředí. Proto některá místa potřebují pravidelné hospodaření – třeba kosení luk –, zatímco jiná je lepší ponechat bez zásahů. Dohoda mezi AOPK ČR a hospodářem zajišťuje, že všechna dostávají vhodnou péči.

Koncepce pro udržitelnost

Předností Českého lesa je, že není masově navštěvován. Pro rozvoj turistického ruchu a jeho skloubení s ochranou přírody je důležité pracovat s jasným konceptem. Pro Český les to byl dokument zpracovaný Regionální rozvojovou agenturou Plzeňského kraje pro Plzeňský kraj v roce 2003. Stanovuje zásady pro udržitelný rozvoj turistiky a rekreace. Ty jsou zde definovány velmi rámcově a obecně. Nicméně v prvním desetiletí existence CHKO byl nepostradatelným

nástrojem pro nastavení budoucího směřování území v rozvoji cestovního ruchu.

Postupně se ukázalo, že je potřeba tento koncepční dokument aktualizovat a konkretizovat. Nejprve vznikla v roce 2019 přeshraniční koncepce pro ochranu a poznávání přírody Českého lesa a Horní Falce. Opět s podporou Plzeňského kraje a zpracovaná Regionální rozvojovou agenturou. Byla intenzivně projednávána s partnery v území a výsledný koncept lze vnímat jako jakousi dohodu mezi zúčastněnými, kterou se zavázali dodržovat a která nastiňuje budoucí vývoj území. Pro zajištění dlouhodobé konzistentnosti a pro aplikaci při územním plánování byla tato koncepce přepracována v roce 2023 do podoby územní studie.

Studie navrhuje například autobusové spoje pro zlepšení dostupnosti vybraných turistických cílů, kam není možné dojet osobními auty, nebo seznam míst vhodných jako veřejná nouzová tábořiště. Na nich bude možné rozdělávat oheň i jednorázově přenocovat. Vymezuje také nástupní parkoviště a karavanová stání. První dvě nouzová nocležíště vzniknou letos a další se připravují.

Nutno dodat, že v mezičase vznikla ještě z popudu Svazku českých měst a obcí v česko-bavorském pohraničí rozvojová studie pro vrchol Čerchova, Malinovou horu a Sádek. Tato studie plně respektuje výstupy přeshraniční koncepce z roku 2019.

Čerchov – vrchol výzev

Čerchov je symbolickým i skutečným vrcholem Českého lesa. Nejvyšší hora oblasti je zároveň i místem s největším tlakem na ochranu přírody. Již v minulosti zde stály turistické chaty, sjezdovka i rozhledna. Vrchol Čerchova byl již na konci 19. století turistickým cílem. Na začátku minulého století zde stály dvě turistické chaty a rozhledna. Na severních svazích byla dokonce i sjezdovka a skokanský můstek. Vrchol Čerchova a jeho okolí je zatím jediným místem v Českém lese, kde hrozí neúměrné zatížení návštěvníky, tzv. overturismus.

Tradiční a oblíbený turistický cíl je zároveň jednou z přírodně nejcennějších a nejzachovalějších oblastí Českého lesa. Významné jsou především rozsáhlé a zachovalé bukové lesy chráněné jako národní přírodní památka Čerchovské hvozdy. Přírodě blízké lesy jsou útočištěm mnoha vzácných druhů živočichů – kočky divoké, tetřeva hlušce, jeřábka lesního,

„Pralesy“ Českého lesa

Zachovalé lesní porosty ve vrcholových partiích Českého lesa připomínají, jak pestré byly zdejší lesy v minulosti. Rostou zde stromy různého druhu i stáří, ponechávány jsou staré a doupné stromy, zlomy a vývraty. Tyto pralesy jsou domovem pro šelmy nebo řadu vzácných ptáků. Bezzásahový režim uchovává přírodní hodnoty, ale slouží také k výzkumu a zlepšení ochrannářských i hospodářských postupů v ostatních lesích. První menší bezzásahová lokalita v CHKO vznikla po dohodě se soukromým vlastníkem, Kolowratovými lesy, v přírodní rezervaci Diana už téměř před deseti lety. Další dohoda přibyla s městem Domažlice v národní přírodní rezervaci Čerchovské hvozdy a přírodní rezervaci Smrčí. Další bezzásahové zóny následovaly po dohodě s Lesy ČR v přírodních rezervacích Pleš a Starý Hírštejn. Celkem tyto bezzásahové zóny zaujímají rozlohu téměř 200 ha.

datlíka tříprstého, rýsa ostrovida či čápa černého. Díky blízkosti státní hranice je vrchol Čerchova rovněž v popředí zájmu německých turistických spolků a organizací. Přitom se jedná o nevelké území, které je intenzivně využíváno pro letní i zimní turistiku. Zpracovaná územní studie Čerchova nastavila limity pro turistický ruch. Výsledkem je regulovaný přístup, který respektuje přírodu a zároveň umožňuje návštěvu.

Po více než desetileté spolupráci mezi zástupci AOPK ČR, Města Domažlice a Ministerstva obrany ČR se podařilo odstranit zchátralé vojenské objekty na Čerchově, Bystřici a Malinové hoře. Likvidace byla financována z Operačního programu Životní prostředí, samotná realizace projektu byla zajištěna Městem Domažlice. Kromě Kurzovy a vojenské věže má na Čerchově zůstat už jen jedna budova. Letos byla přebudována na restauraci a zázemí pro turisty.

Přeshraniční spolupráce: zelený pás bez hranic

Obrovskou devizou přeshraničního zpracování koncepce byla možnost komunikace s bavorskými samosprávami a akterými činnými v ochraně přírody a cestovním ruchu, pro rozvoj přeshraničního prostoru byly hojně využívány podpůrné finanční prostředky. Tyto aktivity byly většinou připravovány z bavorské strany bez znalosti principů ochrany na české straně. Nastavením komunikačních kanálů se situace výrazně zlepšila.

Pralesovité porosty květnatých bučin v přírodní rezervaci Diana ve stadiu rozpadu jsou domovem mnoha vzácných bezobratlých živočichů a hub. Foto Václav Bystřický

Nenahraditelným partnerem v přeshraniční spolupráci je Centrum Bavaria Bohemia (CeBB) v Schöensee, kulturní instituce sloužící k prohloubení česko-bavorské kulturní a partnerské spolupráce. Významným fenoménem a zároveň předmětem ochrany CHKO Český les je jedinečná kulturně-historická krajina. Spolupráce mezi ochranou přírody a kulturní institucí se tak přímo nabízí. Navíc i přírodní hodnoty se mnohem lépe představí pomocí prožitku, který umí kultura zprostředkovat. Proběhly studentské landartové workshopy v zaniklých vesnicích, proběhlo několik přeshraničních exkurzí, obdobou Dne Českého lesa je na bavorské straně Den zeleného pásu. CeBB je v současnosti koordinačním centrem pro Evropský zelený pás.

Výstupy přeshraniční koncepce jsou využívány i pro zpracování dalších strategických dokumentů, například podkladů pro certifikaci Oblastní destinace Český les. Právě díky dlouhodobé a důvěryplné spolupráci partnerů se dnes v regionu rozvíjí destinační společnost, která dokáže efektivně koordinovat cestovní ruch a zároveň chránit unikátní přírodní a kulturní bohatství Českého lesa.

Oslavte s námi 20 let!

Ke kulatému výročí 20 let CHKO Český les vznikla putovní výstava, která kromě samotného vzniku CHKO oslavuje především skvělou spolupráci v regionu. Na pěti tematických tabulích jsou vyobrazeny fotografie zachycující fenomény Českého lesa a úspěchy ochrany přírody, které by bez finanční a realizační podpory partnerů

Skautské patronáty a Hnutí Brontosaurus

Pro ochranu přírody byly odjakživa nejdůležitější dobrovolníci. Před čtyřmi lety převzali skauti patronát nad přírodní památkou Kolowratův rybník, kde roste kriticky ohrožená rosnatka prostřední. Problémem však je expanze třtiny šedé. Tu skauti pravidelně kosí a následně odstraňují posekanou biomasu. Pod odborným dohledem zároveň provádějí monitoring lokality. Ukazuje se, že po dvou letech systematické péče došlo k výraznému ústupu třtiny a rosnatka se začala šířit i na nová vhodná místa. Skauti také aktivně připravují další plochy narušováním drnu, čímž vytvářejí podmínky pro další rozvoj této vzácné masožravé rostliny.

Kromě Kolowratova rybníka pečují skauti i o další lokalitu – Bezděkov u Třemešného. Pravidelně tu kosí vlhkou louku s výskytem chráněného prstnatce májového a vachty trojlísté. V oblasti Českého lesa probíhá dobrovolnická spolupráce také se členy Hnutí Brontosaurus. Ti se zaměřují na podporu klíčení semen vzácných druhů rostlin, jako jsou tučnice obecná a všivec lesní. Odstraňují náletové dřeviny a mech, které brání jejich přirozenému rozmnožování.

nebylo možné uskutečnit. Oslavy budou probíhat během celého léta a vyvrcholí 4. října Dnem Českého lesa, který bude letos symbolicky na Čerchově. ■